

CHARLOTTE VAN BRABANDER

MEER

Ken je geldtype,

GELD

versterk je relatie met geld

MINDER

en verdien meer!

STRESS

Lannoo

Voor mijn daddy cool.

Dit keer kon je mijn boek niet meer redigeren,
maar je pen schrijft verder met mij.

Ik mis je.

INHOUD

VOORWOORD 7

DEEL I

INTRODUCTIE

Geld is emotie 13
Wat zijn geldtypes? 25

DEEL II

DE ACHT GELDTYPES

Verzamelaar 41

Heerser 61

Rebel 81

Romanticus 105

Sponsor 129

Idealist 153

Ster 177

Verbinder 199

NOG EEN PAAR LAATSTE TIPS VOOR ALLE GELDTYPES 219

DANKWOORD 229

VOORWOORD

Laat ik beginnen met een bekenenis. Ik heb nog nooit zoveel geld gehad als nu, en ik heb me nog nooit zo onzeker gevoeld over geld als nu.

Lange tijd dacht ik: als mijn bedrijf Slim Sparen goed draait en ik genoeg heb geïnvesteerd in beleggingen, zeg ik mijn baan in loondienst op. Naast mijn werk als influencer werkte ik immers jarenlang fulltime als hr-consultant. Zelfs toen ik twintig keer zoveel verdiende met mijn bedrijf als met mijn werk voor een werkgever, vond ik het nog lastig om de knoop door te hakken. Rationeel gezien sloeg het nergens op, maar toch bleef mijn baan me het gevoel van zekerheid geven dat ik prettig vond. Nog niet zo lang geleden besloot ik om minimaal een jaar lang volledig voor mijn bedrijf te gaan en een sabbatical van mijn werk te nemen. Ik leg later uit welke gebeurtenis in mijn privéleven ervoor zorgde dat ik dingen wat meer kon loslaten.

Wat ik alvast wil zeggen: geld is nooit puur geld, er zijn altijd emoties aan gekoppeld. Het is belangrijk dat je je daar bewust van bent. Anders kun je er alles aan doen om rijker te worden, maar zul je je nooit rijk voelen.

Dit boek schreef ik, net als mijn vorige, met het idee dat mensen een betere relatie kunnen krijgen met geld. Het verschil is dat ik in mijn eerste boek vooral de ‘harde kant’ van geld beschreef, over de basis van wat je nodig hebt om financieel vrij te worden, oftewel FIRE. Je weet na het lezen ervan waar je financieel staat en welke stappen je nog moet zetten om je doel te bereiken. Ik heb toen ook de ‘zachte kant’ van geld aangestipt, maar de afgelopen jaren ben ik me nog meer bewust geworden van het belang van je money mindset en je opvattingen over geld. Die kunnen je immers echt in de weg zitten om financieel gezonder te worden – met meer geld en minder stress. Goed zijn met geld draait niet alleen om euro’s, maar ook om hoe je denkt over geldzaken en hoe je je voelt als je eraan denkt.

Dit boek zal je helpen om jezelf te begrijpen, om in te zien hoe je tot nu toe met geld bent omgegaan – of dat nu positief is of wat minder florissant. Je krijgt ook begrip voor de mensen om je heen, die misschien heel andere dingen doen met hun geld. Het is makkelijk om daar een oordeel over te vellen – waarom geeft iemand zijn geld dááran uit, waarom is iemand zo zuinig? – maar ik hoop dat we milder naar elkaar kunnen kijken en ook makkelijker met elkaar een dialoog kunnen aangaan over geldzaken, zonder dat het meteen een polariserend gesprek wordt.

Begrip van de verschillende geldtypes die in dit boek aan bod komen, kan leiden tot meer empathie en minder conflicten, zowel in persoonlijke relaties als in een bredere maatschappelijke context. Geld is vaak een beladen onderwerp dat we vermijden. Ik hoop dat taboe te doorbreken door geld niet alleen in termen van cijfers en budgetten te bespreken, maar ook in termen van emoties en persoonlijke waarden. Ik hoop dat dit boek een aanzet geeft tot meer openheid over geld, zowel binnen je gezin en vriendenkring als daarbuiten.

Dan wordt dit boek een praktisch hulpmiddel dat je kunt blijven raadplegen, een soort werkboek dat altijd binnen handbereik ligt.

DEEL I

INTRO- DUCTIE

GELD IS EMOTIE

Als jouw relatie met geld niet goed is, kan dat stress veroorzaken. Je kunt een shopaholic zijn en constant stressen over geld, of misschien verdienen je makkelijk geld maar houd je het niet vast. Of andersom: je hebt moeite om geld te verdienen, maar als je het hebt, houd je het krampachtig bij je en kun je er niet van genieten.

Om financieel gezond te zijn is het daarom niet alleen belangrijk dat je daadwerkelijk kennis hebt van geldzaken, weet hoe je ervoor staat en genoeg financiële middelen hebt. Je moet ook inzicht hebben in hoe je je vóélft over geld en wat je relatie ermee is. Dat is wellicht de allereerste belangrijke stap bij het opzetten van een slim financieel plan.

Automatische piloot

We denken allemaal dat we rationele wezens zijn, zeker als het op geldzaken aankomt. Toch nemen we beslissingen vaak helemaal niet met ons verstand. Dat heeft te maken met de manier waarop we keuzes maken, en dus ook beslissingen nemen over geld. Psycholoog en Nobelprijswinnaar Daniel Kahneman ontdekte samen met onderzoeker Amos Tversky dat we slechts 5 procent van al onze keuzes rationeel maken. Dat betekent dat 95 procent onbewust gebeurt, aangestuurd door de hersenstam, ook wel het reptielenbrein genoemd.

Dit gedeelte van onze hersenen is eigenlijk onze automatische piloot. Het is verantwoordelijk voor primaire levensbehoeften, zoals ademhaling, eetlust, veiligheid en overleven. De twee belangrijkste doelen van de hersenstam zijn overleven en voortplanten. Het is ook goed om te beseffen dat het reptielenbrein sterker is dan andere delen van onze hersenen, sterker dan ons gezond verstand. Dat is dus een van de redenen waarom we geneigd zijn meer te kopen als we honger of stress hebben of op een andere manier niet goed in ons vel zitten.

Of waarom mensen die niet genoeg geld hebben, geen slimme keuzes maken met geld. Ze kunnen niet meer op lange termijn rationele beslissingen nemen, maar alleen voor genot op korte termijn gaan. Ze kopen een televisie in plaats van hun schulden af te lossen. Ons reptielenbrein neemt het dan over.

Geldovertuigingen

We nemen beslissingen over geldzaken doorgaans dus ook niet heel bewust. Hoe weet het reptielenbrein dan hoe het moet reageren in bepaalde situaties? Het kiest op basis van geldovertuigingen die we hebben, ook wel *money blocks* genoemd. We hebben allemaal bepaalde gedachten over geld. Soms zijn we ons daarvan bewust, maar meestal niet. Vaak zijn het gedachten waarvan we denken dat ze de waarheid zijn, terwijl niet per se iedereen dat zo ziet. Bijvoorbeeld dat miljonair worden niet voor iedereen is weggelegd, dat je hard moet werken voor geld en dat het niet rechtvaardig is als je makkelijk je geld verdient. Grote kans dat je denkt dat die redeneringen waar zijn, maar er zijn ook mensen die het tegenovergestelde geloven. Het is vaak niet zo zwart-wit.

Zo zijn er tal van geldovertuigingen, misschien wel honderden. Een geldovertuiging kan zijn dat je geld slecht vindt, dat je denkt dat rijke mensen hebzuchtig zijn en dat je het niet verdient om geld te hebben. Of juist dat je geld linkt aan status. Ook kan het zijn dat je heel voorzichtig bent, geld uitgeven lastig vindt en het liefst een dikke spaarrekening hebt.

Hoe we aan die overtuigingen komen? Net als met zoveel dingen in het leven kun je daarvoor gedeeltelijk naar je ouders kijken. Als kind observeerde je onbewust hoe je ouders en andere belangrijke mensen om je heen met geld omgingen. We hebben *money blocks* gecreëerd op basis van wat we zien, horen, voelen en meemaken. Alle ervaringen rond geld worden in je brein omgezet in geldscripts, een soort blauwdruk of draaiboek, die jouw financiële gedrag onbewust sturen en bepalen.

Een bekend werk over geldovertuigingen werd geschreven door dr. Brad Klontz, financieel planner en psycholoog, en collega's Ted Klontz en Rick Kahler. Hun werk heeft inzichten opgeleverd in de manier waarop emotionele en psychologische factoren van invloed kunnen zijn op financieel gedrag. Ze

hebben verschillende artikelen en boeken geschreven over het onderwerp, waaronder het boek *Mind over money: Overcoming the money disorders that threaten our financial health*. Dankzij hun onderzoek weten we dus dat je gedrag rond geld gedeeltelijk al in je jeugd is bepaald.

Veelvoorkomende money blocks

- Geld maakt niet gelukkig.
- Ik moet hard werken voor geld.
- Rijkdom is niet voor iedereen weggelegd.
- Geld is de bron van alle kwaad.
- Ik verdien niet genoeg geld.
- Ik ben niet goed met geld.
- Ik ben bang om geld te verliezen.
- Geld is moeilijk te krijgen.
- Ik ben slecht in sparen.
- Ik ben niet slim genoeg om rijk te worden.
- Rijkdom is slecht voor mijn mentale gezondheid.
- Geld moet worden verdiend met hard werken, niet met plezier hebben.
- Ik zal nooit genoeg geld hebben.
- Ik ben niet waardig genoeg om veel geld te verdienen.
- Rijk worden vereist geluk.
- Het is egoïstisch om veel geld te willen.
- Ik ben beter af met minder geld, omdat het me bescheiden houdt.
- Geld is tijdelijk en kan elk moment verdwijnen.
- Geld maakt mensen materialistisch en oppervlakkig.
- Ik ben niet gelukkig omdat ik niet genoeg geld heb.

Mijn geldverhaal

Als ik terugkijk naar mijn eigen jeugd, dan heeft die inderdaad nog steeds invloed op hoe ik met geld omga. Toen ik een jong meisje was, was er geld in overvloed. Mijn vader had een drukke baan als journalist, hij was altijd aan het werk en verdiende genoeg. Mijn moeder kon thuisblijven bij mij en mijn zus.

Zij hield zich vooral bezig met de microbeslissingen, zoals de boodschappen en kleding voor ons. Ze was heel zuinig, dat had zij van huis uit meegekregen. Mijn vader was nooit met geld bezig. Zijn salaris kwam binnen en hij gaf het uit zonder er al te lang bij stil te staan, er was toch genoeg. Het botste dus weleens tussen mijn ouders.

Dat alles veranderde toen mijn vader zijn baan verloor door een reorganisatie. Omdat zijn werk als journalist en hoofdredacteur zo samenhang met zijn identiteit, had hij het er heel moeilijk mee. Hij raakte in een depressie. Het was een moeilijke periode, ook omdat we plots veel minder geld hadden. Daarvoor konden we met het gezin wel twee, drie keer per jaar op vakantie gaan – in die tijd was dat bijzonder, of in ieder geval in het dorp waarin ik ben opgegroeid – daarna moesten we van weinig rondkomen. Ik ben niets tekortgekomen, en daar ben ik mijn ouders heel dankbaar voor. Ik vind het ook ontzettend knap hoe ze zich in die tijd wisten te redden, maar ik merkte natuurlijk wel dat er een tekort aan geld was.

In die periode ging ik uit huis om te studeren. Van mijn ouders kreeg ik 25 euro per week om van te leven. Dat was lang niet genoeg om al mijn vaste lasten van te betalen en ook nog te kunnen eten en af en toe te genieten van het studentenleven. Daardoor voelde ik financiële stress. Ik weet nog dat ik naar mijn rekening keek en dacht: hoe ga ik dit allemaal doen?

Ik heb in mijn jeugd dus beide kanten van de medaille gezien: dat er geld in overvloed was én dat er geld te kort was. Die ervaringen hebben mij voor een deel gevormd. Mede daardoor vond ik het lange tijd zo lastig om mijn fulltimebaan als recruiter vaarwel te zeggen en volledig voor het ondernemen te gaan. Ik wilde vasthouden aan ‘zekerheid’.

Mijn overtuigingen over geld – eigenlijk zijn het angsten – hebben er ook toe geleid dat ik niet verder ben gegaan als pokeraar. Omdat ik in mijn studententijd geldgebrek had, nam ik verschillende bijbaantjes én begon ik met online pokeren. Dat was niet alleen ontzettend leuk, ik bleek er ook goed in te zijn. Ik werd het gezicht van een aantal *poker brands* en verdiende er een goed zakcentje mee. Toen ik afgestudeerd was, werd me een lucratief contract

aangeboden. Als ik fulltime ging pokeren, kreeg ik 100.000 euro per jaar. Ik zou de wereld kunnen rondreizen en een professioneel pokerspeler leren worden. Ik stond dus voor de keuze: ofwel verdergaan met pokeren en meteen een flinke smak geld verdienen, ofwel een gewone baan zoeken. Na gesprekken met mijn ouders, die het erg spannend vonden – zij hadden liever dat ik voor stabiliteit koos en zou ik niet gokverslaafd raken? – besloot ik de ton te laten gaan en als recruiter te gaan werken, voor 2000 euro per maand. Nu zie ik dat het geen rationele keuze was. Ik heb die beslissing genomen omdat ik te bang was voor een gat in mijn cv.

In mijn jeugd heb ik de overtuigingen meegekregen dat je keihard moet werken voor geld, dat je een diploma en een baan in loondienst moet hebben voor financiële stabiliteit, maar ook dat geld er zomaar ineens niet meer kan zijn. Ik zie geld op mijn bankrekening daarom als veilig.

Generatie op generatie

Ook economische gebeurtenissen hebben invloed op je money blocks. Misschien zocht je net als ik naar een eerste baan in een periode van economische malaise. Daardoor heb je misschien het idee dat je blij moet zijn dat je überhaupt werk hebt en voelt het alsof je weinig eisen mag stellen aan je functie, doorgroeimogelijkheden en salaris. Momenteel is er serieuze krapte op de arbeidsmarkt. Je hoeft maar met je vingers te knippen en je hebt een nieuwe baan. Je ziet dan ook dat de huidige generatie jongeren heel anders tegen werk aankijkt en wél eisen durft te stellen. Toch hebben jongeren vandaag veel financiële stress vanuit het idee, dat ook voor een deel klopt, dat velen zich geen huis meer zullen kunnen veroorloven.

Geldovertuigingen kunnen ook van generatie op generatie worden doorgegeven. Stel dat jouw ouders zijn opgegroeid met het idee dat er weinig werk is. Dan geven ze dat gevoel van ‘voor jou tien anderen’ door aan jou. Op jouw beurt kun je deze overtuiging weer doorgeven aan jouw kinderen. Ik heb dus de angst van mijn ouders en zelfs grootouders geërfd. Elke keer als ik mijn omaatje bezoek, vraagt ze ‘Heb je nog altijd je vaste contract?’ Alsof ik als ik mijn baan verlies op straat zou belanden.

VERZAMELAAR

Verzamelaars beschouwen zichzelf meestal als:

Spaarzaam
Voorzichtig
Georganiseerd

Koopjesjager
Vindingrijk
Excelfanaat
Doelgericht

Betrouwbaar
Penningmeester
van de groep

Als eerste een schouderklopje: van alle archetypes ga jij het verstandigst met je geld om. Verzamelaars zijn gewetensvol, betrouwbaar, gedisciplineerd en goed in sparen.

Allemaal heel erg fijn en nuttig. Het belangrijkste voor jou als Verzamelaar is zekerheid. Hoe meer geld er op je rekening staat, hoe beter en veiliger je je voelt. (Dat denk je tenminste.)

TYPISCH VERZAMELAARS

Impulsaankopen zien we jou niet snel doen en schulden zul je nooit maken. Nee, jij hebt altijd een buffer voor als de wasmachine stukgaat, de auto het begeeft of een onverwachte rekening op de mat valt. Je houdt van sparen en tegelijkertijd ben je er handig in om van geld meer geld te maken. Geld en jij zijn een *match made in heaven*.

Vroeger als kind

Waarschijnlijk ben je al van jongs af aan goed met geld. Grote kans dat jij zo'n kind was dat zijn of haar zakgeld oppotte, in plaats van het zoals je klasgenootjes uit te geven aan snoep. Als kind was je niet geneigd het eerste het beste stuk speelgoed te kopen, maar juist te wachten tot je genoeg geld bij elkaar had om dat ene ding aan te schaffen dat je dolgraag wilde hebben. Als tiener ging dat misschien om kleding.

Dit is een mooie en bijzondere eigenschap die jij van nature bezit. In tegenstelling tot de meeste andere mensen ben jij in staat om je niet te laten verleiden door kortetermijngeluk. Je gaat niet voor onmiddellijke behoeftebevrediging, maar bent in staat genot uit te stellen. Jij houdt je blik gericht op lange termijn – iets wat je in relatie tot geld, bijvoorbeeld als het gaat om beleggen, héél veel kan opleveren.

Ultieme doel

Financieel vrij worden is voor jou als Verzamelaar je grootste verlangen. Dat houdt enerzijds in dat je niet meer hoeft te werken voor je geld. Je wilt genoeg euro's op de bank om te kunnen rentenieren. Anderzijds houdt financieel vrij zijn voor jou in dat je niet meer continu nadenkt over geld.

Op dit moment zul je waarschijnlijk wel veel bezig zijn met geld, juist doordat je steeds verstandige geldbeslissingen wilt maken en je geld wilt laten groeien in plaats van het uit te geven. Het paradoxale is dat het onbezorgde leven waar je zo van droomt, door je obsessie met geld juist verder weg is dan ooit. Daar krijg je wel een heleboel voor terug, zoals een lekkere spaarrekening.

Jouw superkracht

De Verzamelaar is nogal een bang type, maar als je eenmaal je angsten hebt overwonnen, mag je jezelf echt gelukkig prijzen met dit type. Je kunt dan echt heel snel rijk worden. Als je doorhebt hoe je je sterke punten goed kunt inzetten en tegelijkertijd je angsten onder ogen kunt zien, begrijp je dat slim en gespreid beleggen niet zo riskant is. En dat er eigenlijk geen alternatief is. Dat gewoon sparen demotiverend is en dat beleggen een no-brainer is. Als je dat eenmaal weet, ga je beleggen leuk vinden, er serieus goed in zijn en financieel onafhankelijk worden.

VERZAMELAARS HOUDEN VAN CONTROLE

Als volwassene doen Verzamelaars nog steeds al hun uitgaven heel bewust. Ook omdat ze het geen fijn idee vinden dat hun spaarpot slinkt. Iets kopen is voor veel Verzamelaars namelijk vooral ‘geld kwijtraken’ in plaats van ‘iets terugkrijgen’. Wat Carrie Bradshaw zei in de populaire serie *Sex and the City*, ‘*I like my money where I can see it, hanging in my closet*’, dat geldt absoluut niet voor Verzamelaars. De plek waar jij het geld het liefst ziet is op je rekening. Verzamelaars houden van controle. Ze kunnen zelfs – als een van de weinige geldtypes – genieten van het bijhouden van een kasboekje of het invullen van een Excel-spreadsheet met hun inkomsten en uitgaven.

Dat heeft zeker sterke kanten. Zo zul je als Verzamelaar niet snel geld verliezen door onverantwoorde risico’s te nemen. Jij bent niet iemand die al je spaargeld investeert in een nieuw cryptobedrijf, omdat al je vrienden daar toevallig enthousiast over zijn. Tenminste, niet zonder zelf uitgebreid onderzoek te doen. Sowieso zul je niet snel onverantwoorde keuzes maken, zelfs niet de Action leegkopen met prullaria. Jij bent een van de weinige mensen die in die winkel recht op je doel af gaat en alleen naar buiten komt met de allesreiniger die je nodig had.

Elke aankoop doe je bewust. Je zult niet snel iets kopen voor de volle prijs. Wil je iets, dan doe je eerst uitgebreid (online) research naar wat het beste product is. Je leest vergelijkingssites en reviews. Je onderzoekt wat het retourbeleid is en leest zelfs de Algemene Voorwaarden (of nu ja, scant, maar je klikt ze aan!). Vervolgens speur je naar aanbiedingen en deals. Of je wacht geduldig af totdat

iets in prijs is gedaald. Je gaat niet graag shoppen voor de fun, voor zaken die je niet écht nodig hebt. Bij elke aankoop vraag je je af of het wel echt noodzakelijk is. En koop je toch eens iets leuks, dan voel je je vaak meteen schuldig. Je durft zelfs weleens een aankoop terug te brengen als je ook maar een beetje twijfelt.

Mensen vinden jou misschien weleens gierig, doordat jij onder je stand leeft en niet zo vrijgevig bent, maar jij vindt meer geld uitgeven gewoon onnodig. Daar zouden anderen best een voorbeeld aan mogen nemen, toch?

TIP*

Leef een beetje

Een van de valkuilen van Verzamelaars is dat ze niet genoeg genieten van het moment en altijd met een angstige blik naar de toekomst kijken. Door die constante drang naar zekerheid en veiligheid en doordat ze hun geld graag zien groeien, kunnen sparen en beleggen ook een obsessie worden. Ze raken zo gefocust op accumuleren, dat ze vergeten om van het leven te genieten. Ze leven dan wat te krampachtig. Dat uit zich ook in het overdenken van elke uitgave. Telkens als ze besluiten toch hun bankpas te trekken of iets online te kopen, voelen ze zich schuldig. Mijn tip voor Verzamelaars: creëer een funbudget. Mits je financiële situatie het toelaat uiteraard. Gebruik hiervoor de 50/30/20 regel. Het komt erop neer dat je je netto-inkomen verdeelt in drie taartpunten: 50 procent zet je opzij voor je vaste lasten, 30 procent kun je uitgeven aan de dagelijkse boodschappen en leuke dingen, zoals hobby's, 20 procent zet je opzij als financiële buffer en om te sparen. Deze verdeelsleutel zal je financiële rust opleveren, maar bovenal ook helpen om wat meer plezier te hebben.

Pas op voor analyseverlamming

Een van de sterkste kanten van Verzamelaars is dat ze veel onderzoek doen voor ze keuzes maken. Dit resulteert in verantwoord, verstandig gedrag. De keerzijde is natuurlijk dat je blijft hangen in die researchfase. Dat noemen we analyseverlamming. Je kunt zover gaan in je onderzoek dat je niet echt in actie komt. Je wilt daarnaast garanties dat het goed komt. Doordat je zo snakt naar zekerheid laat je soms kansen liggen. Gewoon, omdat je nooit 100 procent zeker kunt weten of het een succes gaat zijn.

Dat kan over van alles gaan. Misschien heb je al eeuwen een briljant businessidee, maar kom je niet in actie. Het kan ook zijn dat je werkt als zelfstandige en je eigen pensioen moet regelen, maar dat eindeloos uitstelt. Niet uit luiheid of omdat je het ingewikkeld vindt – je weet inmiddels precies hoe het stelsel werkt – maar omdat je zeker wilt weten dat je de juiste partij kiest om voor jou een pensioen te beleggen.

ROMY

Romy (32) werkt al sinds haar afstuderen als freelancevormgever. Dat was geen bewuste keuze, het liep gewoon zo dat ze na haar stage bij een leuk bedrijf mocht blijven werken, maar dan wel als zelfstandige. Omdat ze toen nog jong was, had ze geen idee van de voor- en nadelen van voor zichzelf werken. Het was bovendien economisch geen gunstige periode, dus ze was eerlijk gezegd al blij dat ze überhaupt werk had gevonden. Het freelancen ging haar best goed af. Via haar collega's kwam ze in contact met andere bedrijven, waar ze ook opdrachten van kreeg. Er bleek werk genoeg en ze verdiende daar best goed mee.

Omdat ze nerveus was over hoeveel belasting ze uiteindelijk zou moeten betalen, zette ze zo'n 50 procent van haar inkomen op een aparte spaarrekening – dat bleek inderdaad ruim voldoende. Ook maakte ze potjes voor de btw, een buffer en vakantiegeld. Tot zover had ze alles op orde.

Ze zat nog wel met haar pensioen in haar maag. In tegenstelling tot haar leeftijdsgenoten was ze zich er al jong bewust van dat ze daar iets voor moest regelen. De eerste jaren nam ze echter geen actie, vooral omdat

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Redactie: Yasmine Esser

Auteursfoto: By NOUCHKA

Vormgeving omslag en binnenwerk: Ingrid Bockting

Zetwerk: Keppie & Keppie

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2024 en Charlotte Van Brabander

ISBN 978 94 014 9812 8

D/2024/45/256

NUR 770

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.